

ZAMONAVIY ADABIYOTDA BOBUR OBRAZI

Erkinjonova Sadoqat Abdurazzoq qizi

Toshkent Davlat O‘zbek tili va adabiyoti universiteti magistranti

Sadoqat486@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada millatimiz tarixi va ma'naviyatida yorqin iz qoldirgan Zahiriddin Muhammad Bobur Mirzo hayoti yoritilgan yozuvchi Xayriddin Sultonovning "Saodat sohili" qissasi tahlilga tortilgan. Shuningdek, Bobur Mirzoning shoh, saltanat hukmroni sifatidagi qat'iy siyosati, shu bilan birga shoir, oddiy insoniy qiyofasi yoritilishidagi yozuvchi mahorati, qahramon qalbida muhrlanib qolgan, ona yurt sog'inchi, tinchlik bermay kelayotgan iztiroblarining mohiyati, ruhiy dunyosi ochila borib, o'quvchi shoh va shoirning insoniy qiyofasini yaqqol tasavvur etishiga imkon berganligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: *motiv, detal, hayot haqiqati, qissa, tarixiy qahramon, obraz, hayot haqiqati, tarixiy haqiqat.*

Ma'naviy uyg'onish samarasi o'zlikni anglash, milliy g'urur, or-nomus, qadim ajdodlarimiz o'tmishidan faxrlanish, kelajak har kimning o'z qo'lida, mehnatida va ongli faoliyatida ekanligini his qilishida namoyon bo'lmoqda. Shu jihatdan qaralganda bugungi kunning adabiyoti millatning ma'naviy va intellektual salohiyatini, odamlarning aqliy va ruhiy madaniyatlarini yuksaltirishga xizmat qilishi naqadar ulkan ekanligini ko'rsatib turibdi. Chunki olamni shu paytgacha aytib kelganimizdek, go'zallik emas, anglangan ma'naviyat va go'zallik asraydi. Uni komil inson yuzaga keltiradi. Komillikni yuzaga keltirishda badiiy adabiyot muhim omildir. Buni yaxshi anglagan yozuvchilar shu yo'lda samarali ijod qilmoqdalar. Qaysiki asarda insoniy kechinmalar jarayoni, iztiroblari, mehr-mohiyati, o'zining falsafiy talqinini topsa,

voqealar haqiqatdan chekinilmaydi. O'sha asar har qanday jamiyat o'zgarishlaridan qat'iy nazar zamonlar osha yashab qoladi.

O'zbek adabiyotida tarixiy shaxslar haqida ko'plab asarlar yaratilgan. Mustaqillik yillarida bunday asarlar salmog'i yanada oshdi. Bu asarlar hozirgi o'quvchilarda Vatanga muhabbat, ajdodlari qilgan ishlaridan faxrlanish, ular ruhidan madad olish hissini oshirdi. Xayriddin Sultonovning «Saodat sohili» qissasi ana shunday fazilatga egaligi bilan kitobxon qalbini zabt etadi va ma'naviy olamini boyitish orqali o'z hayot yo'lini to'g'ri belgilashga imkon tug'diradi. Bu narsa esa o'z navbatida, jamiyatning insoniylashuviga, demokratiyaning yanada kuchayishiga ko'mak beradi va asos bo'ladi. Chunki xalqi komil bo'lgan jamiyatdagina adolat va inson manfaatlariga yo'naltirilgan qonun hukm suradi. Demak, badiiy asar inson kelajagi uchun xizmat qiladi.

«Saodat sohili» qissasidagi Bobur obrazi hech qanday zo'riqishsiz, o'quvchini kinotasvirda ko'rib turganday tabiiy tasvirlanadi. «Bog'i Nurafshonning yashil qo'ynida yarqirab turgan oq marmar saroyda Afg'on, Hind va Bangola o'lkalarining mutlaq hukmdori – keyinchalik yevropalik muarrixlarning «faromushxotirligi» tufayli tarix sahifalariga «Buyuk Mo'g'ul imperiyasi» degan mubham nom bilan bitilguvchi ulkan saltanat sohibi Zahiriddin Muhammad Bobur Mirzo arkoni davlat bilan ertalabki mashvarat o'tkazmoqda».

Adib Bobur asos solgan imperiyaning naqadar buyukligini bayon qilib o'tirmaydida «Afg'on, Hind va Bangola o'lkalarining mutlaq hukmdori» degan tasvirni beradi. Bugungi o'quvchiga jo'g'rofiya ilmidan yaxshi ma'lumki, bu o'lkalar ulkan davlatlar hisoblanadi. Ko'pchilik tarix kitoblarida xato yozilgan faktlarni ham aytib o'tirmaydida, «yevropalik muarrixlarning «faromushxotirligi» tufayli tarix sahifalariga «Buyuk Mo'g'ul imperiyasi» degan mubham nom bilan bitilguvchi ulkan saltanat sohibi», - degan ta'rifni keltirib o'tadi. Bu tasvirlardan o'quvchi ko'z oldida sarkarda, imperator Bobur Mirzo to'la gavdalanadi.

Umuman qissa shoh va shoir Bobur Mirzo umrining so'nggi kunlari voqeasiga bag'ishlangan. Asarda voqelik emas, insoniy kechinmalar, ya'ni insonning o'zi bosib

o'tgan hayot yo'lini taftish qilishi, iztiroblari, armonlari tasvirga olinadi. Toshkentdan Bobur Mirzo kutubxonasidagi nodir kitoblar bilan tanishish istagida kelgan tarixchi olim Hofiz Ko'ykiy bilan kechgan muloqotlari asarga o'zgacha ruh bag'ishlagan. Yozuvchi Bobur Mirzoning shoh, saltanat hukmroni sifatidagi qat'iy siyosati, shu bilan birga shoir, oddiy inson qiyofasini ochib berishga harakat qiladi. Shuningdek, suhbat jarayonida kechgan tasvirlardan Bobur Mirzoning qalbida muhrlanib qolgan, ona yurt sog'inchi, tinchlik bermay kelayotgan iztiroblarining mihiyati, ruhiy dunyosi ochila borib, o'quvchi shoh va shoirning insoniy qiyofasini yaqqol tasavvur etishiga imkon beradi.

Hofiz Ko'ykiy Bobur Mirzoning oldiga kirib: «Ona yurtidan ko'p salom keltirdim, yurtimizning tabarruk yodi xotiralaridan ko'tarilmagan bo'lsa», - degan so'ziga u shunday javob beradi: «Ul viloyatlarning latofatlarini kishi nechuk unutgay? - deydi Bobur ohista. Ovozi titrar edi. - Unutgan kishining ko'zlariga tiriklayin tuproq to'lmasmu?»¹. Bunday so'zlarni Vatan sog'inchi bir lahza ham qalbini tark etmagan kishigina ayta oladi. Ularning o'zaro suhbatlari asnosida Bobur Mirzo shoir, davlat arbobi bo'lishi bilan birga, zukko tarixchi va faylasuf olim, kamtarin insonligi bo'y ko'rsatadi.

Shu bilan birga «- Meni «sohibqiron», «yetti iqlimning shamsi anvori», «shahanshohi olam», deb ko'klarga ko'taradilar, - deya hasratli tovush bilan so'zlardi Bobur. – Lekin biror kimsa bilmaydiki, men ham asli shu yog'och taxtga qaramman, mana shu yaltiroq tojga qulman... Illo, har bir banda faqat Ollohgagina qul emas», - degan iqrorini ham keltirib o'tadiki, zukko o'quvchi har qanday kamchiliklarini barilla tan oladigan, zaif va mard jihatlariga iqror bo'ladigan realist insonni ko'z oldiga keltira oladi.

Adib qissada detallardan unumli foydalangan. Ayniqsa, tush detali ham asarning ta'sirli chiqishiga xizmat qilgan. Bobur Mirzo keyingi paytda tushida ko'p dengiz ko'rishini, «Na dengizning poyoni bor, na yo'limning, vahm ichra qaro terga botib

---

¹ Sultonov X. Boburiynoma «Saodat sohili»

tentib yuramen...” munajimlardan so‘rasam, «ul kanal inshoolloh saodat sohili bo‘lur deydilar, u qaerda o‘zi», - deganda, Ko‘ykiy beixtiyor «Saodat sohili - Vatanda, olampanoh», - deydi. Bu javobdan Boburning ko‘zlari yalt etib, katta ochilib ketadi, chunki Ko‘ykiy uning dilidagini tiliga chiqargan edi. Bu tasvirda Boburning oddiy inson sifatidagi iztiroblari to‘la namoyon bo‘ladi.

Qissaning yana bir o‘rnida Bobur shunday deydi: Eh, saltanat... Ne bo‘lsa Oллоhdan. Shu Saltanat minnati umr bo‘yi oyog‘imga kishan bo‘ldi, murodinga - g‘ov... Lekin endi bir zo‘r bilan jahl qilurmenu, bu kishanni tilka - tilka eturmen!». Afsuski,. bunga uning umri ham, saltanat hukmdori sifatidagi mas‘uliyati ham imkon bermaydi. O‘quvchi qahramonning iztiroblari, ruhiy kechinmalarini qalbdan his qiladi.

Sevimli yozuvchimiz Piriqul Qodirovning «Yulduzli tunlar» romanini maktab davridayoq mutoalaa qilganmiz. Bobur Mirzoning yoshligi, boshidan o‘tkazgan mashaqqatli hayot yo‘li, saltanat uchun kurashlari, mahlubiyatlari, ulkan imperiya tuzishdagi harakatlaridan ta’sirlanganmiz. Ya’ni, uning saltanat uchun kurashlaridan xabardor bo‘lganmiz. Roman yozilgan davrda Boburning ichki iztiroblari, insoniy qiyofasi haqida yozish mumkin emas edi. Siyosat shuni taqoza qilar edi.

Xayriddin Sultonovning «Saodat sohili» qissasini o‘qib biz bobomiz Bobur Mirzoning inson sifatidagi ichki olami, ruhiy dunyosidan, shoirlik, shoirlikning jamiyat hayotidagi o‘rni, insoniyat tafakkurini oshirishdagi mas‘uliyatidan xabardor bo‘lamiz.

Umuman, Mustaqillik arafasi va istiqlol yillarida yaratilgan asarlarda adabiyot insonning botiniy olamiga razm solishga harakat qildi. Sho‘ro zamonida ta’qiqqa uchragan shaxslar, harakatlar qayta ko‘rib chiqilib, haqqoniy bahosini oldi. Biz tahlilga tortgan «Saodat sohili» qissasi ham Bobur Mirzoning ichki olami, tiynati ochib berilgani bilan qimmatlidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Амиркулова З. Мустақиллик даври ўзбек ҳикояларида тарихий шахслар образининг бадиий талқини. филол. фан. б.ф.док.(ПхД).дис. –Т.: 2021. –137 б.
2. Дониёрова Ш. Ижодкор ва услуб. –Т.: 2001. – 160 б.
3. Ёқубов И.А. Мустақиллик даври ўзбек романлари поетикаси. –Т.: Нурафшон бусинесс, 2021. – 344 б.
4. Жаҳон адиблари адабиёт ҳақида (Шарафиддинов О. таржималари) . – Т.: Маънавият, 2010. – 391 б.
5. Каримов Ҳ. Кечаги ўзбек насрида ҳаёт ҳақиқати ва инсон концепсияси (70-80-йиллар). Монография. –Т.: Янги нашр, 2018. – 320 б.
6. Каримов Ҳ. Тарихий шахс ва бадиий образ. филол. фан. ном. дис. –Т.: 1999. – 151 б.
7. Султонов Х. Бобурийнома –Т.: